
Alternatív közgazdasági elméletek: heterodox gondolatok a környezetről

Készítette: Juhász Judit

e-mail: judit.juhasz@eco.u-szeged.hu

Olvasási idő: 10 perc

Tartalom

- Bevezetés, kérdésfeltevés
- Kritikai intézményi közgazdaságtan (*Arild Vatn*)
- Politikai ökológia és egyenlőtlen csere (*Alf Hornborg*)
- Feminista közgazdaságtan (*Ariel Salleh*)
- Evolúciós közgazdaságtan (*Karolina Safarzyńska*)
- Záró gondolatok

Bevezetés, kérdésfeltevés

Ebben az olvasóleckében elsősorban a **Clive L. Spash** által szerkesztett **Routledge handbook of ecological economics: nature and society** című **2017-es** kiadású kézikönyvére támaszkodunk. A neoklasszikus közgazdaságtan és a gazdasági növekedésre fókuszáló piaci kapitalizmus kritikájával már a korábbi órákon is találkoztatok. Ebben a leckében arra törekszünk, hogy a kritikák mellett megismerkedjete azokkal az **alternatív közgazdasági szemléletekkel, irányzatokkal** is, amelyek ötletekkel szolgálhatnak annak tekintetében, hogy mi lehetne a jórészt neoklasszikus közgazdaságtan meglátásaira épülő kapitalista piaci rendszer alternatívája, amely jobban figyelembe veszi **az emberi és természeti működés biológiai, fizikai és pszichológiai hátterét** is.

Nem kész alternatív megoldásokkal. A lecke célja, hogy **megismertesse a főbb szemléleteket és irányzatokat**, hogy kedvet adjon ahhoz, hogy bármelyiknek alaposabban utánajárjatok (akár egy élet munkáját alapozzátok rá), és, hogy továbbgondoljátok hogyan is lehetne másképpen élni, gazdálkodni, működni, és a felvázolt vagy további irányzatokkal mindezt elméleti (jelen esetben ökológiai közgazdasági) rendszerbe foglalni.

A **neoklasszikus közgazdaságtan** szerint az **egyén racionálisan** választ a **haszonmaximalizálás** érdekében. A hasznosság az **egyéni preferenciák** (igények) kielégítéséből ered, amely preferenciák jellemzően **állandónak tekintettek**, olyan értelemben, hogy azokat a társadalmi és kulturális tényezők nem befolyásolják. A racionális egyének a javakat addig a pontig cserélik, amíg beáll az egyensúlyi állapot (amitől a felek nem kívánnak egyoldalúan eltérni). Persze a javakhoz való **hőzzáférés korlátozott**, így az igényeket **rangsorolni** kell, és meg kell találni annak a módját, hogy azokat a lehető

legnagyobb mértékben ki lehessen elégíteni. Mindez feltételezi, hogy az **információk elérhetőek és ingyenesek, a tranzakciók szintén ingyenesek** (nincs a cserének, ügyleteknek költsége), és a **szabad verseny** megvalósul.

Ám léteznek alternatív közgazdasági keretek, amelyek képviselik, hogy az emberiség nem engedheti meg magának, hogy továbbra is a **társadalmi működést nagymértékben leegyszerűsítő és félreértelmező neoklasszikus közgazdaságtani elvek** szerint működtesse gazdaságát és társadalmát, és egy sok tekintetben destruktív gazdasági rendszert éltesse. Az **ökológiai közgazdaságtan** szerint a jelenlegi termelési és fogyasztási mód **társadalmilag igazságtalan** elosztást eredményez és **ökológiailag fenntarthatatlan**.

[Ajánlott interjú Pataki György ökológiai közgazdásszal.](#)

A következőkben ökológiai közgazdaságtani kerettel összhangba hozható közgazdaságtani irányzatokat vesszük sorra.

Kritikai intézményi közgazdaságtan (Arild Vatn)

Az **intézményi közgazdaságtan** létrejött a neoklasszikus tradíció egyik **válaszának** tekinthető. **Thorstein Veblen** nevéhez szokás kötni, aki kritikával illette a környezetétől izolált egyén neoklasszikus képét. Az intézményeket nem csak úgy tekintette, mint, amelyeket az egyének hoznak létre, hanem, amelyek az egyéneket is formálják.

Új intézményi közgazdaságtan

Habár igaz, hogy általánosságban az intézmények szerepét nem igen veszi számításba a neoklasszikus közgazdaságtan, egyre több főirányú (neoklasszikus) közgazdász is foglalkozik az intézmények szerepével (képviselője például **Ronald Coase**). Ők felvetik: hogyha a tranzakciók költségekkel járnak (nem ingyenesek), akkor **talán nem minden esetben a piac a legmegfelelőbb az erőforrások allokációjára**. Előfordulhat, hogy a **vállalatok** alkalmasabbak erre, mi több, olykor az **állam** is hatékonyabb lehet a piacnál. **Az új intézményi közgazdaságtanban továbbra is a neoklasszikus alapok érvényesülnek**. Az intézmények a szabályokat, kereteket, korlátokat alkotják. (Például a magántulajdon kérdését szabályozzák.) Az intézmények a tranzakciós költségek és bizonytalanságok csökkentését teszik lehetővé, és az **individuális haszonmaximalizáláshoz** járulnak hozzá.

Klasszikus intézményi közgazdaságtan

A **klasszikus intézményi közgazdaságtan a neoklasszikus közgazdaságtan kritikájaként** lép fel. Az intézményeket immáron nem csak olyan tényezőnek tekintik, amelyek a kereteket és a szabályokat biztosítják. **Az intézmények az egyének formálásában jönnek létre, és formálják, hatással vannak az egyének preferenciáira is** (képviselője például **Thorstein Veblen**). Az intézmények a társadalom hagyományait, normáit, szabályait reprezentálják, **szimbolikus jelentőséggel** bírnak. Az emberi létezéshez és eligazodáshoz szükséges **stabilitást és jelentést** (értelmezést) **biztosítják. Értékeket és érdekeket** közvetítenek, és mivel **hatalommal** rendelkeznek, ennek igen nagy jelentősége van. A klasszikus intézményi közgazdaságtan szerint az egyéni racionalitás nem csak a hasznosságra vonatkozik, többféle lehet. Nagyon sokféle célja lehet az embereknek a haszonmaximalizáláson túl (kedvesség, viszonzás, egyszerűség stb.).

A kritikai intézményi közgazdaságtan a klasszikus irányzathoz kapcsolódik.

A kritikai intézményi közgazdaságtan kapcsolódása az ökológiai közgazdaságtanhoz

Az ökológiai közgazdaságtan **a teljes rendszer figyelembevételére törekszik:**

- Az ökológiai és közgazdaságtani folyamatok közötti összefüggés
- Az emberi és nem emberi világ közötti együttműködés
- Az egyének és az intézményi struktúrák közötti kölcsönhatás

Ebben a szemléletben az intézmények nem determinálják (nem betonozzák be) az eseményeket. A **különböző intézményi kontextus**, történeti és kulturális háttér (a piac, gyárak, családok, közösségek eltérő mivolta és működése) **különböző interakciókat, különböző döntéseket eredményeznek**. Az egyének értékelik és interpretálják a kontextust, reflektálnak a társadalmi környezetükre és annak fejlődésére vagy fejlődési lehetőségeire.

A **kritikai intézményi közgazdaságtan** szerint **a környezeti problémák a létező domináns intézmények rendszerszintű hatásainak tekinthetők**, amelyek az elmúlt évtizedekben a független, individuális döntéseket támogatták mind a vállalatok, mind az egyének szintjén a gazdasági növekedés érdekében. **Ám fizikailag lehetetlenség függetlenedni a környezettől**. A fizikai környezetet érő negatív hatások csökkentése érdekében létrejöttek a környezeti szakpolitikák (pl. [párizsi éghajlatvédelmi egyezmény](#)). A konfliktus a gazdasági növekedés vágya és a környezetet érő fokozott terhelés között kiéleződni látszik, és nem egyértelmű, hogy napjaink környezeti szakpolitikája hogyan képes kezelni ezt a problémát. Ezzel együtt a kritikai intézményi közgazdaságtan segíthet megérteni és megfogalmazni (definiálni – konceptualizálni) az emberek, a társadalom és a fizikai környezet közötti komplex összefüggéseket.

Politikai ökológia és egyenlőtlen csere (Alf Hornborg)

A **politikai ökológia** a társadalomtudományok széles körét magában foglaló, antropológusok és geográfusok által megfogalmazott heterodox irányzat (Pl. 1970-es, 80-as évek, Eric Wolf és Piers Blaikie). Eszerint az ember és környezete közötti jelenlegi kapcsolat a **társadalmi hatalmi struktúrából** eredeztethető. Fókusz a hatalmi egyenlőtlenségek és a globális politikai gazdaság szerepe az emberi, környezeti kapcsolatok formálásában. A **természeti és társadalomtudományi perspektívák fúzióját** természetesnek tekinti:

- **Transzdiszciplináris** empirikus eszközök
- **Humánökológiai** esettanulmányok
- **A politika és az emberi-környezeti kapcsolatokat** vizsgálata
- **Lokalitás**, adott földrajzi környezet figyelembevétele

A **gazdaság, energiaáramlás és technológiai haladás** közötti kapcsolat tisztázására törekszik.

A politikai ökológia kapcsolódása az ökológiai közgazdaságtanhoz

- Hasonló aggodalmak a természeti környezet és a ökológiai rendszer egészét tekintve
- Transzdiszciplináris szemlélet
- A globális fejlődés jelenlegi irányvonalának és kilátásainak megkérdőjelezése
- Elköteleződés a **társadalmi igazságosság** mellett
- A **morális** jelentőségének hangsúlyozása
- A **gazdasági és politikai folyamatok egyszerre ökológiai folyamatok is**

(Emlékeztető: A neoklasszikus közgazdaságtani világgépben a világban zajló kereskedelem se nem morális, se nem energetikai folyamat, csakis az árban és pénzügyi mutatókban jellemzett.)

A politikai ökológia nagy feladata, hogy a jelenlegi kereskedelmi rendszer gazdasági folyamatainak **fizikai aspektusait is számításba tudja venni**, és ezzel például szemléltetni tudja a kereskedelmi folyamatok során kialakuló **aszimmetriát az energiaáramlások tekintetében** is. [Nicholas Georgescu-Roegen](#)'s (1971) meghatározó munkájában kiemeli, hogy a gazdasági folyamatok egyszerre növelik a hasznosságot és az **entrópiát** (rendezetlenséget). Azaz fizikai vonzatuk is van. A politikai ökológia tisztában van a gazdasági folyamatok fizikai vonatkozásának létével, ám kihívást jelent az egyenlőtlen elosztás, birtoklás, kizsákmányolás, technológia és hasonló gazdasági folyamatok precíz definíciója és analitikus számbavétele a **termodinamikai folyamatok** figyelembevételével. Például a politikai ökológiai gondolkodás a technológia általános megítélését is megváltoztathatja, mert azt egy ökológiailag egyenlőtlen cserefolyamatnak tekinti. Ezért is lehetünk szkeptikusak azzal, hogy a technológiai haladás majd megoldja a fenntarthatóság kérdéseit és kihívásait.

Szorgalmi feladat:

Ismételd át a termodinamika főtételeit!

Ökofeminizmus (Ariel Salleh)

Az **ökológiai feminizmus** sokszor a társadalmi ökológia (social ecology) részeként értelmezett. (De nem a társadalmi ökológiából, mélyökológiából vagy eco-marxizmusból eredeztethető.) **Léte önálló. A társadalmi és természeti folyamatok kapcsolódását** hangsúlyozza. A társadalmi és természeti viszonyok kapcsolódása az ökológiai feminizmus keretében **nemi alapon meghatározott** anyagi és ideologikus értelemben egyaránt.

A liberális és társadalmi feminizmustól szintén elválik, hiszen ezek a perspektívák kritika nélkül a nemek közötti egyenlőségre törekednek. Az ökofeministák álláspontja ehhez képest más. **Az ökofeministák nem kívánnak egyenlő mértékben részesülni egy toxikus működésből.** Elsősorban a nemi különbségek pozitív és negatív hozadékaira, és azok hangsúlyozására fókuszálnak, amelyet előrébb helyeznek annál a célnál, hogy egy olyan egyenlőséget követeljenek, amely szimplán megerősíti az eurocentrikus maszkulin értékeket, mint általános normát. Mire is gondolnak ez alatt?

- Történelmileg és geopolitikailag is tetten érhető a **férfiak kontrollja a nőkn** és termékenységükön
- Ez a kontroll a jelenlegi gazdasági működés szükségszerűsége
- A társadalmi és ökológiai krízisek tisztán összekapcsolhatók a nemek közötti versengő attitűdökkel
- A nemek közötti versengő attitűdök beágyazottan és megerősítve köszönnek vissza a politikai, gazdasági intézményekben a lokális és nemzetközi szintéren egyaránt
- A nemi kettősség természetessége komoly következményekkel jár a Földön
- A nemi kettősségből eredeztethető a dominancia és a kizsákmányolás
- A kapitalista rendszer a versengő maszkulinitás kifejezése
- A patriarchális hierarchia kiterjed a **nőkn** keresztül a **gyermekekre, az állatokra, növényekre, levegőre, vízre, sziklákra, őshonosságra**, amelyek mind **tárgyasított erőforrásoknak** tekintettek

Amíg a liberális és társadalmi feminizmus antropocentrikus, az **ökofeminizmus** az **oikos** (otthon, élőhely) és a **Föld összes élete felé fordul**. Tiszteli a **különbözőséget**, a **kulturális autonómiát** élteti. Az ökofeminizmus reflektál a **női tapasztalatokra**, amelyek hagyományosan a **gondoskodói munkához** kapcsolódnak. A gondoskodás azt jelenti, hogy anyagcserefolyamatokat segítünk elő komplex

képességeket és elővigyázatossági (hosszú távra tekintő) etikai megfontolásokat alkalmazva. Ez a típusú munka magában foglalja:

- **az élő körfolyamatok reprodukcióját**
- **a természet metabolizmusát**
- **az emberi test természetének figyelembevételét**
- **alkalmas a fenntarthatóság és az igazságosság céljainak összeegyeztetésére**

Az ökológiai feminizmus alapján a jelenlegi, nemi alapon kialakult struktúra két párhuzamos paradigmát foglal magában.

1. Egy individualisztikus emberképű, **monetáris gazdaságot**
2. **Egy nem monetáris, relációs gazdaságot**, amely a monetáris gazdaság fenntartásáról gondoskodik, bár nem tekintett gazdasági aktivitásnak

Az ökofeminista megközelítés szerint jelen gazdasági és társadalmi rendszerben **az első paradigma érvényesül és értékelt** (ebben jellemzően a férfi gazdasági ereje, a piaci érték, személyes vagyon, a munka, intellektus, képességek, tudás, munkára alkalmas, ép fizikai test, kitermelhető erőforrások, a fogyasztás határtalansága). A másik paradigmában megjelenő folyamatok kevésbé értékeltek. (A női munka, a létfenntartás, a társadalmi reciprocitás, érzelmek, érzések és bölcsesség, betegség, szükség, idősök, fiatalok, ökoszisztéma, vadon.) **Az első paradigma a produktivitást testesíti meg, a második a regeneratív és reprodukív folyamatokat képviseli, biztosítja.** A liberális és társadalmi feministák kvantitatívan közelítik meg e kettősséget, mint az egyenlőség elvének sérülését. Az **ökofeministák** az elosztásbeli igazságosságra fókuszálnak, és hangsúlyozzák a kvalitatív jelentőségét is e kettőségnek, mely szerint a jövőben egy **új típusú értékelési felosztásra** kellene törekedni, amely törekszik a teljes társadalomba és annak közös paradigmájába beemelni és **adaptálni a jelenleg alacsonyan értékelt folyamatokat.**

[Az ökofeminizmus kapcsolódása az ökológiai közgazdaságtanhoz](#)

Számos módon kapcsolódik az ökofeminizmus az ökológiai közgazdaságtan meglátásaihoz:

- Figyelembe veszi a termodinamikát
- A természeti környezet és ökológiai rendszer beemelésére, adaptálására törekszik a gazdasági és társadalmi folyamatok értékelésekor
- Nem arról szól, hogy a regeneratív és reprodukív munkát megfizesse az érintettek számára vagy pénzben határozza meg a természet metabolikus funkcióit, mint szolgáltatást - mindezt a globális rendszer hamis validációjának tekinti
- Nyitott újabb társadalmi, gazdasági rendszerek felé (pl. a degrowth mozgalomra)
- Üdvözlőné hadi költségek átirányítását az élet társadalmi reprodukcióját érintő folyamatokra (oktatás, egészségügy, bioszféra megóvása stb.)
- Hangsúlyozza a bio-regionális autonómia fontosságát (az emberek szuverenitása a föld, étel, víz, energia felett)
- Gondolkozik a közös földhasználati jogokban
- Váltást sürget modern patriarchális berendezkedésről és kontroll illúziójáról

A Degrowth mozgalom

A **Degrowth** egy politikai, társadalmi mozgalom, amely Franciaországból indult ki a 2000-es évek elején, amely egyre inkább nemzetközivé vált. Közgazdasági irányzatként is kezelik napjainkban. A kapitalizmus és a neoklasszikus közgazdaságtan egyik alternatívájaként definiálja magát, amelynek alapcéljai a környezet védelme, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése és a túlzó vég nélküli fogyasztás háttérbe szorítása. **A degrowth koncepciójában a fogyasztás csökkenése, az életmód**

egyszerűsége a jóllét fokozásához járul hozzá (a jóllétet nem a fogyasztáshoz és annak fokozásához kapcsolja, azaz a GDP irreleváns számára.) **A gazdasági növekedés visszafogását a kevesebb fogyasztással, közösségen belüli munkamegosztással, a kulturális élet előtérbe kerülésével, lassabb, egyszerűbb életvitellel kívánja elérni.** A mozgalom mottója: „Ha valaki azt hiszi, hogy egy véges világban létezhet végtelen növekedés, annak vagy elment az esze, vagy közgazdász.”

A degrowth mozgalom részeként, de attól függetlenül is érdemes három jelenséget kiemelni

Átalakuló város mozgalom: A gazdasági krízisek és az ökológiai válság fenyegetései elleni ellenállóképesség kialakításának céljából a helyi, aktív közösség olyan megoldásokban gondolkodik, amelyek a helyi eszközöket, innovációs potenciált, kapcsolatokat, együttműködések, stratégiákat alkalmazzák életvitelük kialakítása, átalakítása során. Reflektálnak az életvitel regeneráló képességére, a természeti környezet mélységi működésére, és a környezet diverz kultúrájára egy vibráló, energikus, inspiráló helyi együttműködői lét során.

Önkéntes egyszerűség: Olyan életvitel kialakítása, amely az egyszerűségeen alapszik. Pl. csak a legeslegsükségesebb tárgyak birtoklása, a fogyasztás minimális szinten tartása, egyszerű életvitel, kevés utazás, áttekinthető feladatok vállalása által. Az egyik legradikálisabb mozgalmára: **Rob Greenfield**. [Itt megnézheted](#), hogyan vélekedik a tárgyak birtoklásáról, és arról, hogy ez hogyan befolyásolja a közösséghez fűződő viszonyát.

Feltétel nélküli alapjövedelem: Rendszeres, pénzbeli juttatás, amely egyénenként fizetendő, mindenkinek jár feltétel nélkül. Alkalmazása a teljes gazdasági rendszerre kihatással lehet.

Szorgalmi feladat:

Tájékozódj a neten a finn alapjövedelem-kísérletről. Ügyelj rá, hogy többféle forrásra támaszkodj. Mit gondolsz, mi lehet a tanulsága a kísérletnek?

Gyűjts további jelenségeket vagy kezdeményezéseket, amelyek szerinted vagy a degrowth mozgalomhoz vagy a leckében említett alternatív közgazdasági irányzatok bármelyikéhez kapcsolhatók. Ha van kedved, küldd el az ötleteidet a következő e-mail címre:

judit.juhasz@eco.u-szeged.hu

Evolúciós közgazdaságtan (Karolina Safarzynska)

Az evolúciós közgazdaságtan alappillére a **koevolúció**, amely a legtöbb társadalmi és gazdasági folyamat mögött meghúzódik. A koevolúció arra a szituációra utal, amelyben **kettő vagy több evolúciós rendszer vagy populáció összekapcsolódik**, oly módon, hogy **befolyásolják egymás evolúciós nyomvonalát**. Ekkor kölcsönös, szelektív nyomás hat a megjelenő populációkra.

Az evolúciós közgazdaságtan naturalisztikus perspektívája szerint az ember is állati fajnak tekinthető. A **gazdasági (emberi viselkedés) és biológiai (humán biológiai adottság) összekapcsolódik**. Az a mechanizmus, amely az adott faj kialakulását jellemezte, befolyásolja a kulturális evolúciót is. **A viselkedés, a technológia, az intézmények, a termelés, a fogyasztási szokások közösen fejlődtek az idők folyamán.**

Az evolúciós közgazdaságtan néhány jellemzője:

- Az evolúció elemei és mechanizmusai a **diverzitás**, az **innováció**, a **szelekció**, az **útfüggőség és bezáródás**, a **koevolúció** és **korlátozott racionalitás**.
- Az evolúciós rendszerekben a változás a **progresszív adaptáció** (alkalmazkodás) eredménye, amely **szelekción** (kiválasztódáson) keresztül, többféle szinten megy végbe.

- Az **innováció** olyan mechanizmus, amely az **evolúció lehetséges variációit** generálja. Ez bizonytalan és sztochasztikus, de nem teljesen véletlen. A releváns technikai haladás akkumulációjaként értelmezett.
- A verseny, a szabályozás és az intézmények a szelekció fő mozgatórugói, amelyek a gyakorlatok és technológiák diverzitásának (variációinak) csökkenéséhez járulnak hozzá.
- **Az egyének az evolúciós gazdaságban társadalmilag beágyazottak**, a preferenciáik a társadalmi interakciók által változnak (nem tekinthetők állandónak, mint a neoklasszikus közgazdaságtanban). Szabályokat követnek ahelyett, hogy a választásaikat optimalizálnák, **korlátozottan racionálisak** (Herbert Simon: korlátozott racionalitás).

Az evolúciós közgazdaságtan képviselői között nincs egyetértés az egyéni viselkedés mibenlétében, sem a jóllét és jólét koncepcióiban. Nincs egyetértés továbbá abban, hogy az evolúciós biológia fogalmait hogyan használják a közgazdaságtanban, és, hogy az evolúciós közgazdaságtan milyen szakpolitikai irányokban testesülhetne meg.

Az evolúciós közgazdaságtan kapcsolódása az ökológiai közgazdaságtanhoz

Az evolucionista gondolkodásnak és az ökológiai közgazdaságtannak közös ontológiai (lételméleti) feltételezései vannak. Mindkettő szerint a közgazdaságtan **egy nyitott, adaptív rendszer**, amelyet komplex interakciók alakítanak, amelyben a társadalmi struktúra nem lehet szimplán az egyének aggregációja (összeadódása). Négy kiemelkedő terület említhető a **koevolúciós kutatások** terén az ökológiai közgazdaságtanban:

1. A periférikus területek környezeti degradációja és fejlődési kudarcai
2. A nem fenntartható termelési/fogyasztási mintázatok bezáródása, útfüggőség
3. Az organizmusok feletti emberi kontroll evolúciója
4. A kooperatív magatartás és az intézmények adaptív (alkalmazkodó) előnyei

Záró gondolatok

Számos alternatív közgazdasági irányzattal találkoztunk ebben a leckében. Közös bennük, hogy ökológiai közgazdaságtani keretbe helyezhetők, ennek megfelelően egy közös rendszerben értelmezik a gazdasági, társadalmi, biológiai, fizikai tényezőket. Mivel szeretnék elkerülni a rendszer leegyszerűsítését és az abból származó negatív következményeket (lásd neoklasszikus közgazdaságtan feltevései és a kapitalizmus következményei), egy nagyon komplex rendszerrel találják szemben magukat. Ennek eredményeképpen rendkívül nehéz minden összefüggést precízen feltárni, megfogalmazni. (Természetesen a fenti irányzatokról széleskörű szakirodalmi feldolgozás érhető el, amely az olvasóleckénél alaposabban dolgozza fel az összefüggéseket.) De a kérdésekkel és bizonytalanságokkal együtt is, a lecke üzenete, hogy létezik alternatíva és cselekvési lehetőség, amely a természeti környezet megóvását, az emberi jóllét elősegítését támogatja a fizikai, biológiai, ökológiai folyamatok figyelembevételével.

Forrás és ajánlott irodalom

Spash, C. L. (Ed.). (2017). *Routledge handbook of ecological economics: nature and society*. Taylor & Francis.

Ezen belül: Ökológiai marxizmus és ökológiai közgazdaságtan (Ali Douai); Posztkeynesi közgazdaságtan és fenntartható fejlődés (Eric Berr), 56.o-76. o.

Önellenőrző kérdések

1. Foglald össze a neoklasszikus közgazdaságtan emberképét!
2. Mi az új intézményi közgazdaságtan és a klasszikus intézményi közgazdaságtan közötti legfontosabb különbség? A kritikai intézményi közgazdaságtan melyikhez kapcsolódik?
3. Hogyan viszonyulnak egymáshoz az egyének és az intézmények a klasszikus intézményi közgazdaságtanban?
4. Mit képvisel a politikai ökológia? Mit gondol a természeti és társadalomtudományi perspektívák kapcsolatáról?
5. Mi a termodinamika jelentősége a gazdasági folyamatok megítélésében?
6. Min alapszik a társadalmi és természeti viszonyok kapcsolódása az ökológiai feminizmus szerint?
7. Miben különbözik az ökofeminizmus a liberális és társadalmi feminizmustól? Mi a célja az ökológiai feminizmusnak?
8. Mi a degrowth, az átalakuló város mozgalom, az önkéntes egyszerűség és a feltétel nélküli alapjövedelem?
9. Mi az evolúciós közgazdaságtan alappilére? Fejtsd ki a jelentését!
10. Melyek az alternatív irányzatok fejlődésének legnagyobb kihívásai?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

